

- cial Assistance to Ukraine During the War in the Context of Ensuring the State's Debt Security]. *Pravova nauka i derzhavotvorennya v Ukraini v konteksti inehratsiinykh protsesiv*. Sumy: SF KhNUVS, 2024. 391-393.
- Pavlenko, N. V. "Borhova bezpeka Ukrainy v umovakh voiennoho konfliktu" [Ukraine's Debt Security in the Context of Military Conflict]. *Pravo i bezpeka*, no. 3 (2023): 154-168.
DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.13>
- Razinkova, M. Yu. "Zovnishnii derzhavnyi borh Ukrainy v umovakh viiny" [Foreign State Debt of Ukraine in the Conditions of War]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, no. 3 (2023): 162-169.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-23>
- Sochka, K. "Derzhavnyi borh Ukrainy: potochni realii ta problemy" [Ukraine's Public Debt: Current Realities and Problems]. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, no. 2 (2022): 172-183.

- DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2022-2-172-183>
- Trofimchuk, M., and Trofimchuk, O. "Osoblyvosti upravlinnia derzhavnym borhom Ukrainy v umovakh viiny" [Specific Features of Ukraine's Public Debt Management in Conditions of War]. *Visnyk ekonomiky*, no. 3 (2023): 198-211.
DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.204>
- "Valovyi vnutrishnii produkt" [Gross Domestic Product]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvp_u.htm
- "Valovyi zovnishnii borh Ukrainy" [Ukraine's Gross External Debt]. Minfin. 2024. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/foreigndebt/>
- "Zolotovaliutni rezervy Ukrainy" [Ukraine's Gold and Foreign Exchange Reserves]. Minfin. 2025. <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/>

УДК 339.5:336.26:327

JEL Classification: F36; H21; G18; P33

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-208-219>

ВПЛИВ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ПОТРАЯСІНЬ

© 2025 РУДИК Н. В., СЛАВКОВА А. А., ЗАХОЖАЙ К. В.

УДК 339.5:336.26:327

JEL Classification: F36; H21; G18; P33

Рудик Н. В., Славкова А. А., Захожай К. В. Вплив митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність в умовах кризових потрясінь

Метою дослідження є систематизація ключових аспектів впливу митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність з урахуванням геополітичних та економічних змін, а також розробка рекомендацій для задоволення попиту на імпорт і стимулювання експортерів. У дослідженні акцентовано увагу на впливі митного регулювання на реалізацію 17-ї цілі сталого розвитку – «Партнерство заради сталого розвитку». Висвітлюються актуальні питання митного регулювання в Україні в умовах глобальних викликів, включно з економічними та геополітичними змінами. Проаналізовано та систематизовано основні аспекти митного регулювання залежно від зазначених змін, а також його вплив на зовнішньоекономічну діяльність. Розглянуто практики митного регулювання розвинених країн, зокрема переваги та недоліки міжнародної стандартизації зовнішньоекономічних процесів. Наукові результати базуються на систематизації ключових аспектів впливу митного регулювання, використанні статистичних методів, аналізі показників зовнішньоекономічної діяльності та розробці практичних рекомендацій. Особливий акцент зроблено на важливості цифровізації процесів, гармонізації регуляторної бази та впровадженні ефективних інструментів митного контролю. Проведено аналіз показників, індикаторів, коефіцієнтів, які характеризують зовнішньоекономічну діяльність та відображають вплив митного регулювання на неї. До їх складу віднесено: рівень митного навантаження на економіку, відкритість економіки, коефіцієнт митного навантаження на імпорт, частку імпорту у внутрішньому споживанні країни, коефіцієнт покриття експортом імпорту, відношення обсягу імпорту до ВВП, індикатор забезпеченості податкових надходжень митними платежами. Дослідження підкреслює необхідність упровадження інноваційних підходів до митного регулювання для зниження бюрократичних бар'єрів, підвищення конкурентоспроможності експортерів і забезпечення збалансованого розвитку зовнішньоекономічних відносин. Результати роботи спрямовані на підвищення прозорості й ефективності митної системи в контексті сталого розвитку та глобального партнерства.

Ключові слова: митне регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, митні операції ЗЕД, сталий розвиток, цілі сталого розвитку, рівень митного навантаження на економіку, відкритість економіки, гармонізація митного законодавства, тарифне регулювання, нетарифне регулювання, митні платежі, протекціонізм, економічна безпека, євроінтеграція, митна політика, кризові потрясінь.

Рис.: 8. Бібл.: 9.

Рудик Наталія Василівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів імені В. М. Федосова, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: rudyk.nataliia@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4367-0392>

Researcher ID: P-8708-2018

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203370416>

Славкова Алла Аркадіївна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів імені В. М. Федосова, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: slavkova.a@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8337-8679>

Researcher ID: HZM-0051-2023

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58248883000>

Захожай Костянтин Валерійович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів імені В. М. Федосова, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: zakhozhay.kostyantyn@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1001-8012>

Researcher ID: AGP-7558-2022

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57567955300>

UDC 339.5:336.26:327

JEL Classification: F36; H21; G18; P33

Rudyk N. V., Slavkova A. A., Zakhozhai K. V. The Impact of Customs Regulation on Foreign Economic Activity under Crisis Shocks

The aim of the research is to systematize the key aspects of the impact of customs regulation on foreign economic activity, taking into account geopolitical and economic changes, as well as to develop recommendations to meet the demand for imports and stimulate exporters. The study emphasizes the influence of customs regulation on the implementation of the 17th Sustainable Development Goal, which is «Partnership for Sustainable Development». Current issues of customs regulation in Ukraine are highlighted in the context of global challenges, including economic and geopolitical changes. The main aspects of customs regulation are analyzed and systematized depending on the mentioned changes, as well as its impact on foreign economic activity. The practices of customs regulation in developed countries are considered, including the advantages and disadvantages of international standardization of foreign economic processes. The scientific results are based on the systematization of key aspects of the impact of customs regulation, the use of statistical methods, the analysis of indicators of foreign economic activity, and the development of practical recommendations. Special emphasis is placed on the importance of digitalization of processes, harmonization of the regulatory framework, and the implementation of effective customs control tools. An analysis of indicators, metrics, and coefficients characterizing foreign economic activity and reflecting the impact of customs regulation on it has been carried out. These include: the level of customs burden on the economy, the openness of the economy, the coefficient of customs burden on imports, the share of imports in the country's domestic consumption, the export-to-import coverage ratio, the ratio of import volume to GDP, and the indicator of tax revenue coverage by customs payments. The study underscores the necessity of implementing innovative approaches to customs regulation in order to reduce bureaucratic barriers, enhance the competitiveness of exporters, and ensure a balanced development of foreign economic relations. The results of the article are directed towards increasing the transparency and efficiency of the customs system in the context of sustainable development and global partnership.

Keywords: customs regulation, foreign economic activity, customs operations of foreign economic activity, sustainable development, sustainable development goals, level of customs burden on the economy, openness of the economy, harmonization of customs legislation, tariff regulation, non-tariff regulation, customs payments, protectionism, economic security, European integration, customs policy, crisis shocks.

Fig.: 8. **Bibl.:** 9.

Rudyk Nataliia V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance named after V. M. Fedosov, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteiskyi Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: rudyk.nataliia@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4367-0392>

Researcher ID: P-8708-2018

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203370416>

Slavkova Alla A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Finance named after V. M. Fedosov, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteiskyi Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: slavkova.a@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8337-8679>

Researcher ID: HZM-0051-2023

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58248883000>

Zakhozhai Kostyantyn V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance named after V. M. Fedosov, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (54/1 Beresteiskyi Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: zakhozhay.kostyantyn@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1001-8012>

Researcher ID: AGP-7558-2022

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57567955300>

У сучасних умовах митне регулювання набуває особливої значущості для держави через різноманітні глобальні виклики та трансформації, які впливають на економічну ситуацію у світі. Україна зіштовхнулася з кожним із них:

глобальні фінансові кризи, терористичні загрози, пандемії, зміни клімату, торговельні конфлікти та інші фактори. Сумний досвід відображає, що економічна та фінансова безпека є невід'ємними складовими національної безпеки, спрямованою на за-

хист від зовнішніх і внутрішніх загроз, які здатні дестабілізувати економіку, фінансову систему та знизити рівень добробуту населення. Одним із ключових елементів їх забезпечення є ефективне митне регулювання. Воно є основою для ефективного збору митних платежів, які становлять значну частину доходів Державного бюджету, підвищує конкурентоспроможність української продукції на міжнародних ринках, захищаючи її від недобросовісної конкуренції, контролює переміщення капіталу через митні кордони, що дозволяє мінімізувати бюджетні втрати та підвищити інвестиційну привабливість країни.

Система митного регулювання України є фундаментом успішної зовнішньоекономічної діяльності країни, але вона досі залишається недостатньо адаптованою до міжнародних стандартів і вимог. Порівняно з митними системами провідних країн світу та ключових партнерів у міжнародній торгівлі, вітчизняна система продовжує демонструвати значні недоліки. Геополітичні та економічні зміни прямо впливають на реальність сприйняття України як надійного партнера на міжнародному рівні.

Тому **метою** цієї статті є систематизація ключових аспектів впливу митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність із урахуванням геополітичних та економічних змін, розробка відповідних практичних рекомендацій, пошук альтернатив щодо балансування інтересів держави та суб'єктів господарювання з метою задоволення попиту на імпорتنі товари та послуги, а також заохочення експортоорієнтованих товаровиробників, відновлення митної та фінансової безпеки країни за умови забезпечення глобального партнерства в частині реалізації сімнадцятої цілі сталого розвитку «Партнерство заради сталого розвитку».

Для виконання поставленої мети були визначено такі **завдання**: дослідження значення впливу митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність; визначення ключових аспектів впливу митного регулювання; аналіз індикаторів та показників оцінки стану зовнішньоекономічної діяльності в умовах геополітичних та економічних криз; визначення ключової траєкторії змін у митному регулюванні з метою сталого розвитку та євроінтеграції економіки країни.

Для досягнення поставленої мети та завдань використовувалися такі наукові методи: аналіз та синтез, порівняння, узагальнення, статистичні дослідження (методи групування і дескриптивної статистики). Інформаційною

базою стали наукові статті з означеної тематики. Структура дослідження передбачає проведення ретроспективного (послідовного) та перспективного (стратегічного) аналізу практик митного регулювання, їх систематизацію залежно від впливів геополітичного та економічного характеру. Вибір найбільш вагомих показників, індикаторів та коефіцієнтів, що характеризують вплив митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність в Україні. Формування пропозицій та першочергових питань, що вимагають вирішення у найближчій перспективі.

Проблематика митного регулювання та його впливу на зовнішньоекономічну діяльність ґрунтовно досліджується як в академічних колах, так і суб'єктами господарювання, практиками, які синтезують теоретичну, законодавчу та практичну складові, що дозволяє виявити вплив на створення ВВП країни. Так, японські дослідники Каору Набешіма та Аяко Обаші [4] аналізують у своїй праці нетарифні заходи митного регулювання, зокрема технічні регламенти та стандарти, які впливають на експортерів через їх несистемність. Крозе М., Міле Е., Мірза М.-Д. [2] проводять дослідження бюрократичних складових для імпортерів, а саме: особливих умов реєстрації юридичних осіб, особливих умов працевлаштування для представників іноземних компаній, що проводять експортно-імпорتنу діяльність. Мангіні М.-Д. [3] розглядає поведінковий аспект домовленостей між імпортерами щодо лобювання вигідних комбінацій товарів з метою зниження тарифів на їх ввезення в країни. Раймонді В., Піріу А., Свіннен Й., Ольпер А. [5] зосереджують увагу на змінах у митному регулюванні в залежності від інтегрованості країни в глобальний ланцюг постачання. Питанню цифровізації та електронного митного декларування як інструменту митного регулювання присвячене дослідження Фогель Т., Шмідт А., Лемм А., Остерле Х. [7]. Проблеми корупційної складової ретроспективно та своєчасно деталізується Руссо С., Маркантоніо Ф., Каккіареллі Л., Менапаче Л., Соррентіно А. [1, 6]. Митне регулювання є відображенням реакції держави на зовнішньоекономічні та внутрішньоекономічні відносини, які формуються у взаємодії з іншими країнами та суб'єктами господарювання, враховуючи вплив фінансових і політичних чинників. У сучасних умовах відкритої ринкової економіки фінансові відносини не можуть бути обмежені лише кордонами країни, що робить питання митного регулювання завжди актуальними для аналізу, особливо в контексті геополітичних і економічних змін.

В Україні митне регулювання посідає важливе місце у системі зовнішньоекономічних відносин. Нормативно-правове забезпечення у цій сфері формується на основі комплексу законів та міжнародних угод, які представляють інтереси держави на міжнародному рівні. Законодавча основа митного регулювання створює передумови для ефективного контролю та сприяє розвитку взаємовигідних зовнішньоекономічних відносин і діяльності. Автори систематизували основні аспекти митного регулювання залежно від зміни, яка відображає концептуальні засади аспекту. Так, наразі від геополітичних змін залежать тарифне та нетарифне регулювання і євроінтеграційні процеси; від економічних змін — економічна безпека та протекціонізм (лібералізм). Волатильність цих змін є основою для кризових потрясінь для будь-якої економічної та фінансової системи. Основні аспекти впливу митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність представлені на *рис. 1*.

пекти митного регулювання залежно від зміни, яка відображає концептуальні засади аспекту. Так, наразі від геополітичних змін залежать тарифне та нетарифне регулювання і євроінтеграційні процеси; від економічних змін — економічна безпека та протекціонізм (лібералізм). Волатильність цих змін є основою для кризових потрясінь для будь-якої економічної та фінансової системи. Основні аспекти впливу митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність представлені на *рис. 1*.

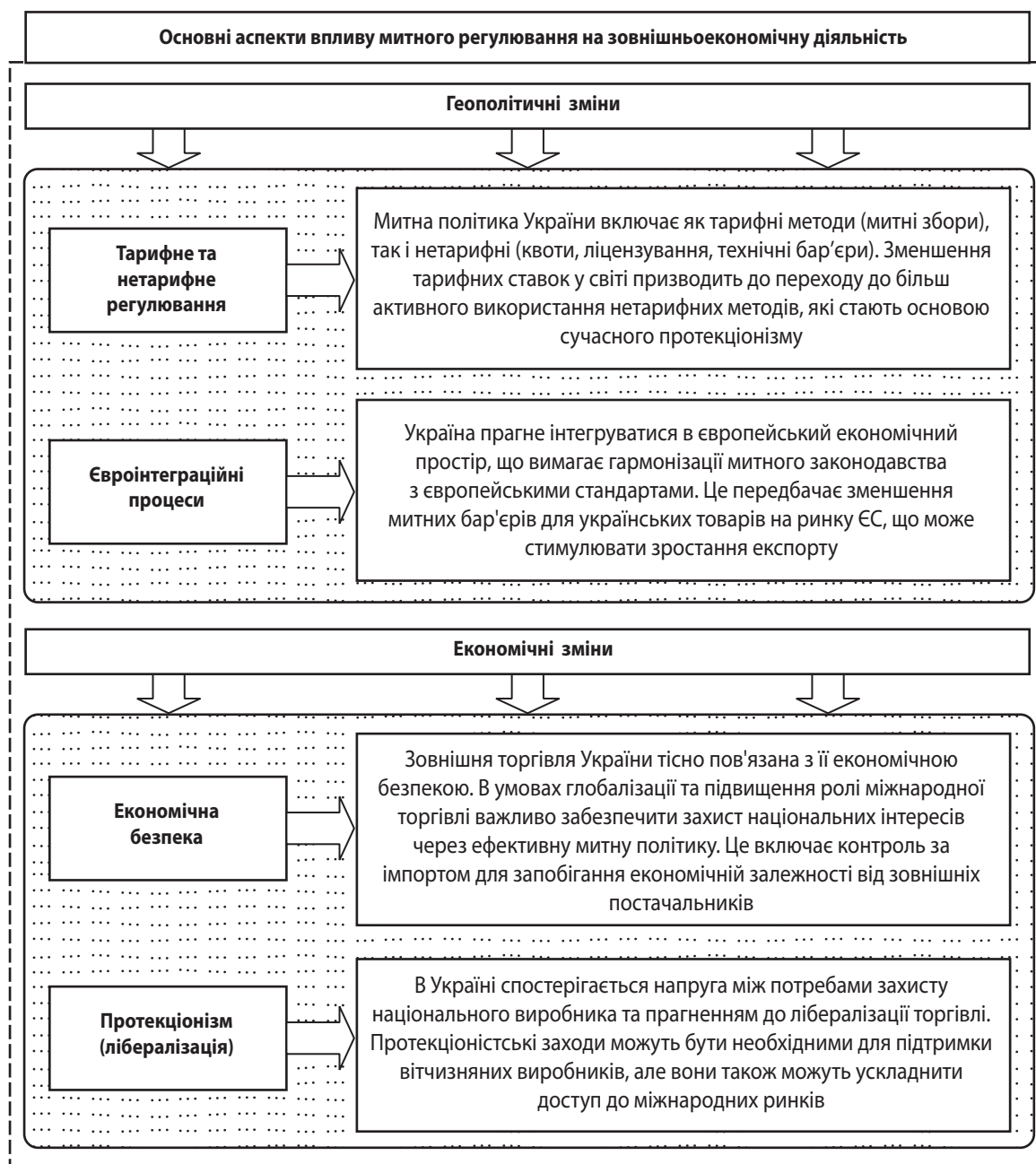

Рис. 1. Основні аспекти впливу митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність в Україні залежно від змін факторів впливу

Джерело: авторська розробка.

Отже, нетарифні заходи, зокрема технічні регламенти та стандарти, впливають на міжнародні торгові потоки. Каору Набешіма та Аяко Обаші [4] у своєму дослідженні вводять додатковий індикатор вимог відповідності (ACRI) для кількісної оцінки додаткового регуляторного тягаря, з яким стикаються експортери, виходячи на зовнішні ринки. Дослідження показує, що ці регуляторні навантаження загалом негативно впливають на двосторонню торгівлю, причому наслідки різняться залежно від рівня доходів залучених країн і конкретних галузей. Наприклад, хоча регуляторний тягар, як правило, зменшує торгові потоки з менш розвиненими країнами, іноді він може сприяти більш продуктивним суб'єктам господарювання та їх бізнесу в розвинених країнах, дозволяючи їм збільшувати експорт, незважаючи на бюрократичні тягарі, а, значить, сприяти зростанню ВВП країни. Отже, ключовими у митному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності має стати: регуляторна гармонізація, цільова підтримка для менш розвинених країн, баланс між безпекою і торгівлею, секторальні стратегії, прийняття рішень на основі бази даних, заохочення ефективних компаній. Мангіні М.-Д. [3] висвітлює ще один напрям нетарифного регулювання через поведінкові зміни суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Так, імпортери потенційно можуть уникнути тарифів шляхом стратегічного лобіювання сприятливих класифікацій товарів, а не поклатися на законодавчі зміни. Автор доводить, що правильне формулювання описів тарифних категорій суттєво впливає на процес класифікації товарів та, як наслідок, на тарифні ставки, що застосовуються до них під час митного оформлення. Юридично правильне формулювання опису товару може суттєво вплинути на здатність імпортера наводити аргументи на користь сприятливої класифікації, до якої необхідно віднести товар під час митного оформлення. Гнучка та неоднозначна мова надає можливість наводити більш переконливі юридичні аргументи митникам, тим самим, збільшуючи шанси досягти нижчих тарифів для власної продукції.

Окремої уваги потребує зауваження щодо викривлення статистичних даних, адже лобіювання певних класифікацій груп товарів впливатиме на більш широкий економічний аналіз і політичні рішення, пов'язані з торгівлею. Загалом політичний характер мови опису продукту підкреслює взаємодію між правовими, економічними та політичними факторами в процесі класифікації тарифів, підкреслюючи, що ці описи є не лише технічними специфікаціями, але також формуються лобістськими та політичними інтересами.

Важливість дотримання умов євроінтеграційних процесів безсумнівно залишається ключовою для України в умовах геополітичних, економічних та екологічних змін. Європейський економічний простір стратегічно важливий для країни, і саме тому потрібно виважено проводити політику інтеграції. Раймонді В. та інші науковці підкреслюють, що тарифні та нетарифні заходи митного регулювання поводяться по-різному у країнах, які є частиною регіональних торговельних угод, порівняно з тими, які функціонують унітарно. Зокрема, результати аналізу свідчать про те, що країни, інтегровані в глобальні ланцюги постачання, мають тенденцію запроваджувати нижчі тарифи, якщо вони не зобов'язані обмеженнями за регіональними торговельними угодами. Наявність таких угод може обмежити ступінь, до якого країни можуть коригувати тарифи у відповідь на динаміку глобального ланцюга поставок, оскільки ці угоди часто містять зобов'язання, які обмежують підвищення тарифів. Подібна тенденція може бути застосована і для України, саме тому потрібна виважена політика інтеграції. Вплив нетарифних факторів на країни, які мають укладені торговельні угоди, за результатами дослідження авторів є несуттєвим, що зумовлене нормативною конвергенцією, тобто взаємним визнанням або гармонізацією стандартів.

Варта уваги і протекціоністська політика країни, як один із аспектів митного регулювання в будь-якій країні. Крозе М., Міле Е., Мірза М.-Д. [2], досліджуючи дану проблематику, приходять до висновку, що протекціонізм може мати дискримінаційний ефект, ускладнюючи роботу іноземних постачальників послуг порівняно з місцевими товаровиробниками. Водночас дотримання чітких правил та прозорості процедур, нормативно-правової бази та гармонізації законодавства допоможе завершити створення єдиного ринку професійних послуг ЄС і підвищити загальну ефективність торгівлі. Цей процес буде забезпечений у найближчі терміни саме через цифровізацію та диджиталізацію процесів у митному регулюванні. Фогель Т., Шмідт А., Лемм А., Остерле Х. [7] сконцентрували увагу саме на створенні електронної митниці як сервісу, що забезпечить прозорість і транспарентність відносин між країнами та їх законодавчими особливостями. Доробок авторів базується на створенні інтерфейсу митної автоматизованої системи, що забезпечить технічне завдання для глобальної системи митного електронного контролю. Електронне декларування, супутні інформаційні послуги та їх синергія з іншими базами глобального державного управлін-

ня цілком можна визначити як засіб митного регулювання зовнішньоекономічних відносин.

Всі вищезазначені аспекти митного регулювання системно впливають на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання і знаходять своє відображення в таких індикаторах та показниках, як: рівень митного навантаження на економіку, відкритість економіки, коефіцієнт митного навантаження на імпорт, частка імпорту у внутрішньому споживанні країни, коефіцієнт покриття експортом імпорту. Значення зовнішньоекономічної діяльності для економіки країни у цілому можна відобразити через такі показники: відношення обсягу імпорту до ВВП та індикатор забезпеченості податкових надходжень митними платежами.

Рівень митного навантаження на економіку є важливим показником ефективності митного регулювання. Він відображає обсяг податкових і мит-

них зобов'язань, які впливають на економіку через митні процедури. Надмірне митне навантаження може стати бар'єром для міжнародної торгівлі та бізнесу, що негативно вплине на економічне зростання і конкурентоспроможність країни. Водночас надто низький рівень митного навантаження може призвести до недоотримання податків і митних зборів, послаблюючи макрофінансову стабільність держави. Оптимальний рівень митного навантаження є необхідним для сприяння економічному розвитку країни. На рис. 2, за результатами розрахунку цього показника, можна спостерігати тенденцію до відновлення економічної ситуації у 2021 році після глобальної пандемії 2020 року. Воєнні дії у 2022 році мали сильний негативний ефект, який заміщується поступовим зростанням у 2023 році. Ця тенденція вказує як на високі ризики для Державного бюджету, так і на вагомий негативний вплив зовнішніх факторів, таких як воєнні дії та волатильність валютного ринку.

Рис. 2. Рівень митного навантаження на економіку України, %

Джерело: складено авторами на основі досліджених джерел [8; 9].

Індикатор відкритості економіки (рис. 3) відображає ступінь залежності національної економіки від міжнародної торгівлі та зовнішніх економічних зв'язків. Високий рівень індикатора може свідчити про активну участь країни у світовій економіці, що сприяє зростанню обсягів торгівлі та залученню іноземних інвестицій. Однак ризиком може бути підвищена вразливість економіки країни до змін на зовнішніх ринках або коливань курсів валют. Тому митне регулювання у цьому контексті відіграє ключову роль у забезпеченні макрофінансової стабільності та захисті національних інтересів у міжнародній торгівлі.

Зростання індикатора у 2021 році (з 73 % до 88 %) пов'язане з відновленням світової економіки

після глобальної пандемії та зростанням експорту українських товарів. Різке падіння показника у 2023 році (з 88 % до 66 %) спричинене війною, яка призвела до блокування морських портів України, зниження обсягів експорту та імпорту.

Коефіцієнт митного навантаження на імпорт (рис. 4) є важливим показником функціонування аспектів митного регулювання. Він відображає співвідношення між обсягом імпортованих товарів з-за кордону та митним контролем, якому ці товари підлягають. Високе значення коефіцієнта може вказувати на інтенсивну торговельну діяльність та значний обсяг імпорту, що свідчить про відкритість економіки та заці-

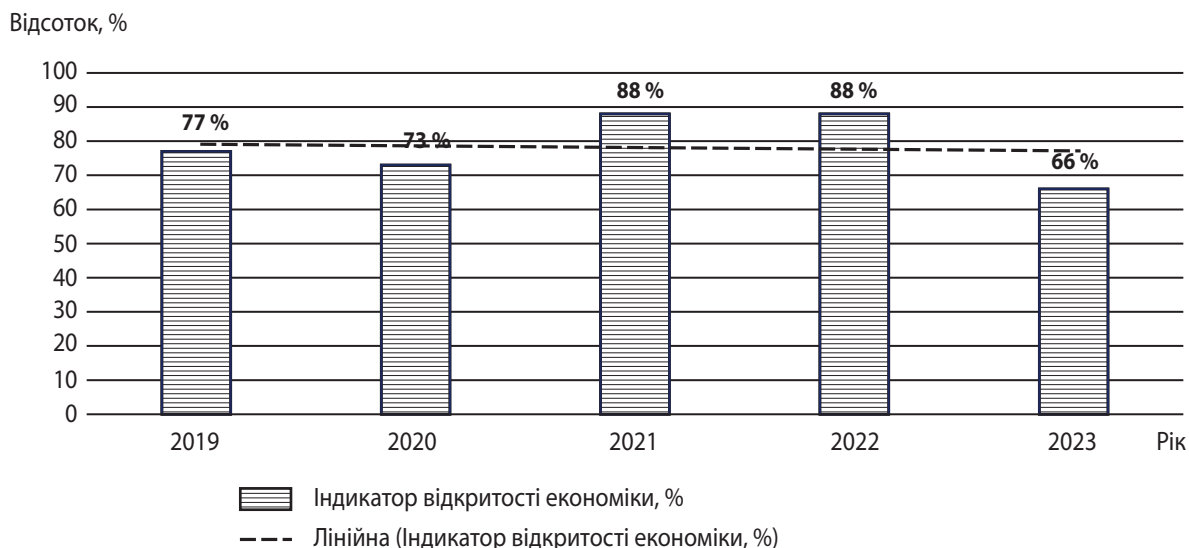

Рис. 3. Індикатор відкритості економіки України, %

Джерело: складено авторами на основі досліджених джерел [8; 9].

кавленість міжнародного бізнесу в ринку України. Водночас митні органи реалізують процедури митного контролю, щоб забезпечити виконання митних правил та стягнення митних платежів з імпортованих товарів. Низьке значення коефіцієнта може свідчити про менший обсяг імпорту або про нерезультативність та неефективність митного контролю. Це може призвести до проблем з митними надходженнями, що, своєю чергою, впливає на макрофінансову стабільність держави. Аналіз коефіцієнта митного навантаження на імпорт дозволяє оцінити ефективність митного регулювання, здатність держави акумулювати достатній обсяг митних платежів, а також загальний рівень зовнішньоекономічних відносин, що є важливим для забезпечення макрофінансової стабільності та фінансової системи країни.

У динаміці цього коефіцієнта спостерігається нестабільність протягом 2019–2023 років. Збільшення митного навантаження на імпорт у 2020 році (з 0,24 до 0,25) пов'язане зі збільшенням ставок митних зборів на деякі групи товарів, а також зі зміною структури імпорту на користь товарів з більш високими ставками митних зборів. Можна спостерігати прояв явища, яке досліджує М.-Д. Мангіні [3], щодо лобювання інтересів тих груп товарів, які мають нижчі тарифи на імпорт. Різке падіння значення показника у 2022 році (з 0,24 до 0,15) пов'язане з війною в Україні, яка призвела до зниження ставок митних зборів на деякі групи товарів та зменшення обсягів імпорту, що, своєю чергою, вплинуло на зменшення загальної суми митних платежів. У 2023 році значення показника знову зросло (до 0,20), що пов'язано з відновлен-

ням обсягів імпорту та збільшенням ставок митних зборів на деякі групи товарів.

Показник частки імпорту у внутрішньому споживанні країни (рис. 5) вказує на пропорцію імпортованих товарів у загальному обсязі споживання в країні, що дозволяє оцінити її залежність від зовнішніх ринків. Висока частка імпорту може свідчити про значну залежність економіки від іноземних постачальників, що може становити загрозу економічній безпеці країни. Аналіз цього показника дозволяє визначити рівень готовності країни до змін на зовнішніх ринках, ризики торговельних дисбалансів та нестабільності валютного курсу, а також є важливим для розробки стратегій міжнародної торгівлі і митного контролю з метою забезпечення макрофінансової стабільності та економічної безпеки країни.

На рис. 5 чітко прослідковується стрімке зростання частки імпорту у внутрішньому споживанні України протягом 2020–2022 років. Це зростання пов'язане з низкою факторів, зокрема: зниженням обсягів вітчизняного виробництва через глобальну пандемію та війну, зменшенням купівельної спроможності населення через інфляцію, що призводить до переорієнтації споживання на більш дешеві імпортні товари. Зростання частки імпорту може мати як позитивні (доступ до ширшого асортименту товарів та послуг для споживачів; можливість стимулювати конкуренцію та знизити ціни на деякі товари; збільшення надходжень до бюджету у вигляді митних платежів), так і негативні наслідки для економіки України (відплив капіталу з країни у вигляді платежів за імпорт; зменшення конкурентоспроможності вітчизняних виробників; зростання залежності економіки від імпорту).

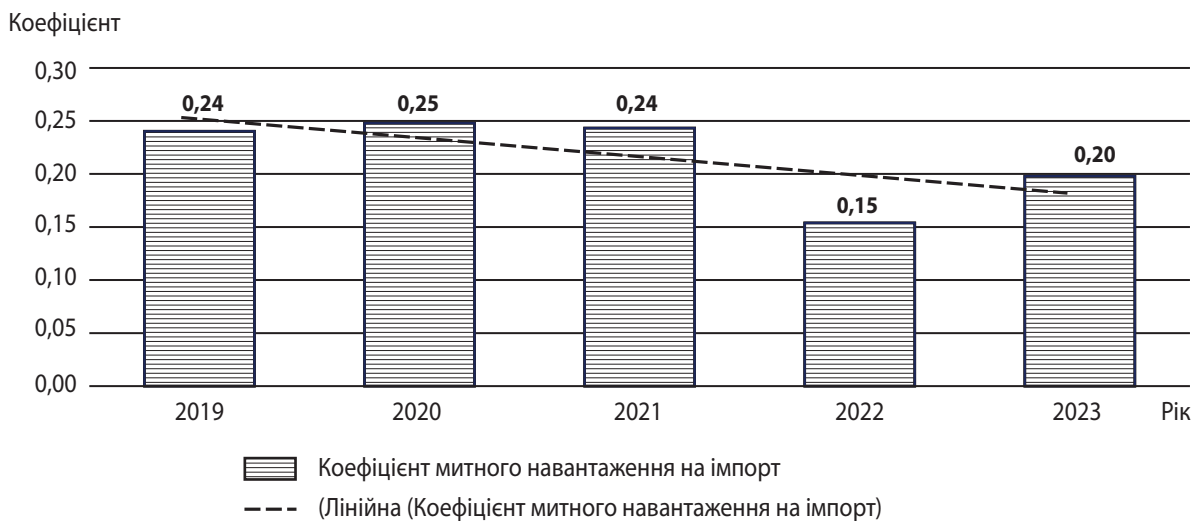

Рис. 4. Коефіцієнт митного навантаження на імпорт

Джерело: складено авторами на основі досліджених джерел [8; 9].

Рис. 5. Частка імпорту у внутрішньому споживанні країни, %

Джерело: складено авторами на основі досліджених джерел [8; 9].

Коефіцієнт покриття експортом імпорту в Україні (рис. 6) є важливим для оцінки результативності та ефективності митного регулювання, адже вказує на те, наскільки успішно країна забезпечує свої потреби через власне виробництво та експорт. Високі значення цього показника свідчать про те, що країна має достатній експортний потенціал та може забезпечити себе продукцією власного виробництва. Коефіцієнт також вказує на стабільність зовнішньої торгівлі країни. Високі значення коефіцієнта свідчать про те, що країна може легко покрити свої імпортні витрати за рахунок експорту, що сприяє стабільності платіжного балансу та зменшує ризик впливу зовнішньоекономічних криз. Він також дозволяє оцінити конкурентоспроможність власного виробництва. Високі значення цього показника можуть свідчи-

ти про те, що товари та послуги, які виробляються в країні, користуються попитом на зовнішніх ринках і можуть конкурувати з імпортними аналогами. Цей коефіцієнт стає вимірником ступеня економічної самодостатності країни, конкурентоспроможності економіки та макрофінансової стабільності на зовнішніх ринках.

За досліджуваний період спостерігалось загальне зростання коефіцієнта покриття експортом імпорту у 2019–2021 роках, з наступним різким падінням у 2022–2023 роках (на 28 % та 39 % відповідно). Зростання значення коефіцієнта покриття експортом імпорту у 2019–2021 роках обґрунтовується збільшенням експортних можливостей України, що включають у себе: зростання світового попиту на українські товари та послуги, покращення конкурентоспроможності українських експортерів,

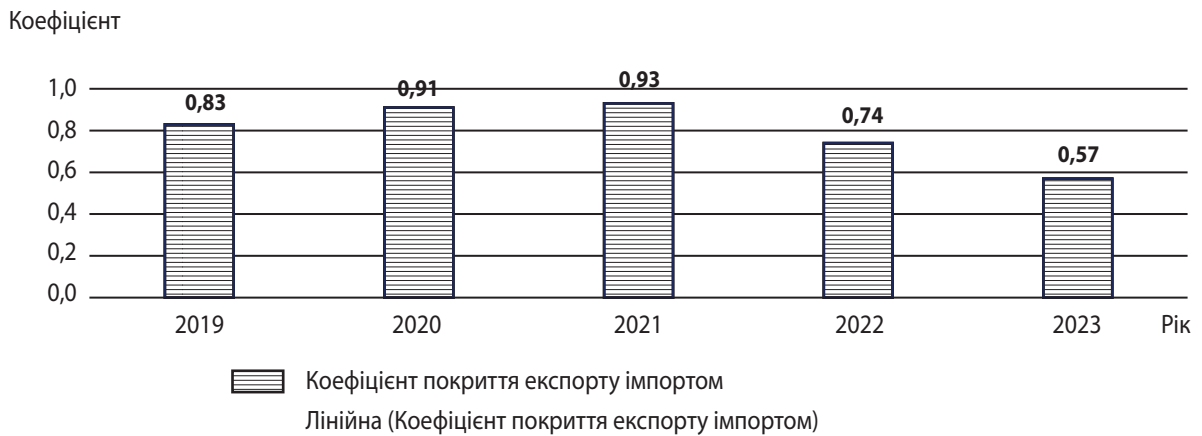

Рис. 6. Коефіцієнт покриття експортом імпорту

Джерело: складено авторами на основі досліджених джерел [8; 9].

диверсифікацію експортних ринків, скорочення внутрішнього попиту на імпортні товари, заміщення імпорту вітчизняною продукцією, протекціоністська політика уряду. Різке зниження значення даного коефіцієнта у 2022–2023 роках зумовлене зменшенням експортних можливостей через обмеження, викликане вимогами воєнного стану: війна, яка призвела до блокування морських портів, руйнування виробничих потужностей, погіршення інвестиційного клімату, зростання попиту на імпортовані товари для оборони країни та відновлення зруйнованої інфраструктури.

Значення зовнішньоекономічної діяльності для економіки країни в цілому відіграє значну роль, адже є основою міжнародної системи фінансових відносин. Співвідношення обсягу імпорту до ВВП (рис. 7) відображає ступінь інтеграції країни

в світову економіку та її здатність конкурувати на зовнішніх ринках. Високі значення показників співвідношення імпорту до ВВП свідчать про відкритість економіки, її здатність приваблювати інвестиції та розвивати зовнішню торгівлю.

Цей показник також може свідчити про ефективність митного регулювання у впровадженні торгових політик, які стимулюють експорт та обмежують надмірний імпорт. Наприклад, високий обсяг експорту відносно ВВП може вказувати на успішне використання торгових переваг, таких як знижені митні ставки для експорту, що допомагає підтримувати конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Крім того, цей показник є важливим індикатором зовнішньоекономічної стійкості країни. Збалансоване співвідношення

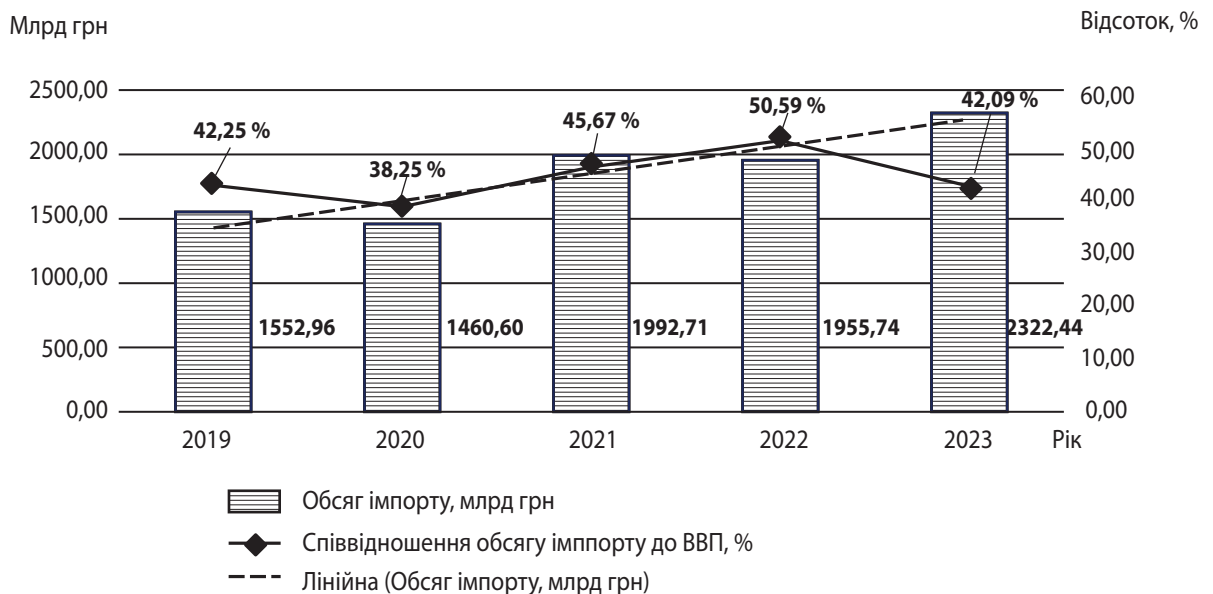

Рис. 7. Співвідношення обсягу імпорту до ВВП, %

Джерело: складено авторами на основі досліджених джерел [8; 9].

експорту та імпорту до ВВП може свідчити про стабільність зовнішньої торгівлі та здатність країни витримати зовнішні шоки або кризи. Аналіз показника дає можливість оцінити рівень інтеграції країни в світову економіку, зрозуміти ефективність митного регулювання та стійкість її зовнішньоекономічних зв'язків.

Індикатор забезпеченості податкових надходжень митними платежами (рис. 8) визначає частку доходів бюджету, що акумулюються через митні платежі. Він відображає ефективність митного контролю та здатність держави максимально використовувати це джерело доходів. Високий рівень забезпеченості податкових надходжень митними платежами свідчить про стабільність та надійність доходів Державного бюджету України,

що є критичним в умовах кризи. Крім того, цей індикатор може вказувати на рівень ефективності митного контролю, боротьбу з контрабандою та незадекларованими експортно-імпортними операціями, а також на загальну економічну активність і потенційні ризики для макрофінансової стабільності країни.

Індикатор пов'язаний з попередніми показниками та має схожу тенденцію. У 2020 році, у зв'язку з глобальною пандемією, спостерігається зменшення його значення. Натомість у 2023 році порівняно з 2022 роком, всупереч викликам, відображається тенденція до зростання. Це свідчить про поступове відновлення економічної ситуації в країні. Проте митне регулювання в комплексі основних аспектів, що систематизовані в дослідженні, незмінно матиме вплив на зовнішньоекономічну діяльність.

Відсоток, %

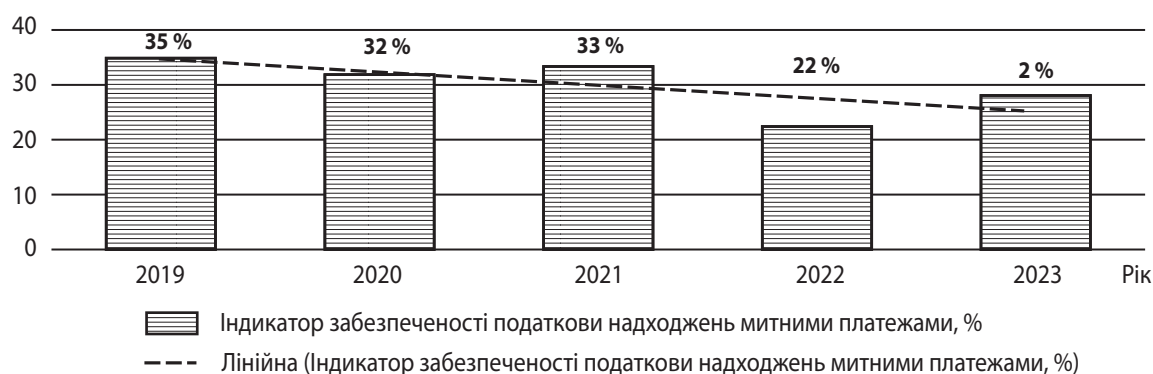

Рис. 8. Індикатор забезпеченості податкових надходжень митними платежами, %

Джерело: складено авторами на основі досліджених джерел [8; 9].

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження відображає багатогранність сучасних викликів, які мають бути прийняті та вирішені у процесах митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни. Геополітична ситуація диктує необхідність моніторингу змін у такому аспекті митного регулювання, як тарифне та нетарифне регулювання, а також євроінтеграційні процеси. Економічні зміни, що супроводжуються кризовими факторами впливу на економіку, вимагають моніторингу таких аспектів митного регулювання, як дотримання заходів економічної безпеки та протекціонізму (лібералізації).

За результатами системного підходу до аналізу сучасних практик митного регулювання у розвинених країнах та ретроспективного аналізу їх впровадження в умовах геополітичних та економічних змін серед ключових орієнтирів у сучасних умовах Україні необхідно проводити митне регулювання в аспектах: регуляторної гармонізації законодавства, агрегування та дотримання вимог ЄС щодо

цільової підтримки для менш розвинених країн, дотримання балансу між комерційним інтересом та безпекою країни, визначення пріоритетних сфер економіки та підтримки високоприбуткових компаній як великого, так і середнього та малого бізнесу, а також забезпечення прозорого відображення результативних показників митного регулювання.

Нормотворцям слід розглянути заходи для гармонізації нормативних вимог. Це дозволить знизити кількість додаткових запитів щодо відповідності внутрішнім експортерам стандартам ЄС та сприятиме більш безперешкодним торговельним потокам. Узгодження технічних норм і стандартів між країнами допоможе зменшити бар'єри для торгівлі, що стане перевагою для експортерів і зміцнить двосторонні торговельні відносини. Негативний вплив регуляторного тягаря на торгівлю з Україною свідчить про необхідність врахування адресної допомоги від нормотворців ЄС. Така допомога може включати технічну

підтримку, розвиток інституційного потенціалу та забезпечення ресурсами, що сприятиме здатності відповідати міжнародним стандартам і розширювати експортні можливості. Хоча зменшення регуляторного тягаря та наявність експансійної підтримки сприятимуть торгівлі, важливо підтримувати баланс і врахувати особливості функціонування такої цілі сталого розвитку, як «Партнерство заради сталого розвитку», що створить баланс між інтересами обох зацікавлених сторін на міжнародному рівні. Тому гармонізація нормативно-правової бази зовнішньоекономічної діяльності із світовими стандартами повинна враховувати збереження ключових стандартів безпеки. В умовах кризового стану економіки, геополітичних та економічних змін важливо визначити найбільш постраждалі сфери та реалізувати цілеспрямовані заходи для підтримки експортерів у цих галузях. Застосування інструментів митного регулювання залежно від змін має реалізуватися на основі аналізу даних на рівні реальної практики бізнесу з метою подальшої розробки ефективної митної політики. Збір і дослідження детальної інформації про вплив регуляторного тягаря на різні фірми та сфери дозволить ухвалювати обґрунтовані рішення, спрямовані на покращення зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням специфічних викликів і виокремлення прибуткових компаній.

Дослідження закликає до виваженого підходу щодо митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням геополітичних та економічних змін і аналізу показників, індикаторів та коефіцієнтів як ретроспективної аналітики і бази для планування наступних дій.

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на підвищення ефективності митного регулювання, необхідні реформи, які включають автоматизацію процесів, покращення інформатизації митниць та підвищення прозорості процедур. Це сприятиме зменшенню корупції та спрощенню зовнішньоекономічної діяльності. Окрема увага буде приділена співпраці з міжнародними організаціями та іншими країнами для обміну досвідом і кращими практиками у сфері митного регулювання. Отже, митне регулювання є ключовим елементом зовнішньоекономічної діяльності України, а його ефективність визначає конкурентоспроможність українських товарів на міжнародному ринку. Адаптація до нових умов і викликів є необхідною умовою для успішного розвитку економіки країни в глобальному контексті. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Abuselidze G., Gogitidze I. Tax policy for business entities under the conditions of association with the European Union: features and optimization directions. *The International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters*. 2020. Vol. 166. Art. 13013. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016613013>
2. Crozet M., Milet E., Mirza D. The impact of domestic regulations on international trade in services: Evidence from firm-level data. *Journal of Comparative Economics*. 2016. Vol. 44. Iss. 3. P. 585–607. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jce.2015.11.004>
3. Mangini M.-D. Escape from Tariffs: The Political Economies of Protection and Classification. *Economics & Politics*. 2023. Vol. 35. Iss. 3. P. 773–805. DOI: <https://doi.org/10.1111/ecpo.12244>
4. Nabeshima K., Obashi A. Impact of Regulatory Burdens on International Trade. *Journal of the Japanese and International Economies*. 2021. Vol. 59. Art. 101120. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jjie.2020.101120>
5. Raimondi V., Piriou A., Swinnen J., Olper A. Impact of global value chains on tariffs and non-tariff measures in agriculture and food. *Food Policy*. 2023. Vol. 118. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2023.102469>
6. Russo C., Marcantonio F., Cacchiarelli L. et al. Unfair trading practices and countervailing power. *Food Policy*. 2023. Vol. 119. Art. 102521. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2023.102521>
7. Vogel T., Schmidt A., Lemm A., Österle H. Service and Document Based Interoperability for European eCustoms Solutions. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*. 2008. Vol. 3. Iss. 3. P. 17–37. DOI: 10.4067/S0718-18762008000200003
8. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua>
9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua>

REFERENCES

- Abuselidze, G., and Gogitidze, I. "Tax policy for business entities under the conditions of association with the European Union: features and optimization directions". *The International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters*, art. 13013, vol. 166 (2020). DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016613013>
- Crozet, M., Milet, E., and Mirza, D. "The impact of domestic regulations on international trade in services: Evidence from firm-level data". *Journal of Comparative Economics*, vol. 44, no. 3 (2016): 585-607. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jce.2015.11.004>

Mangini, M. D. "Escape from Tariffs: The Political Economics of Protection and Classification". *Economics & Politics*, vol. 35, no. 3 (2023): 773-805.

DOI: <https://doi.org/10.1111/ecpo.12244>

Nabeshima, K., and Obashi, A. "Impact of Regulatory Burdens on International Trade". *Journal of the Japanese and International Economies*, art. 101120, vol. 59 (2021).

DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jjie.2020.101120>

Ofitsiyniy sait Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy. <https://customs.gov.ua>

Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv Ukrainy. <https://www.mof.gov.ua>

Raimondi, V. et al. "Impact of global value chains on tariffs and non-tariff measures in agriculture and food". *Food Policy*, vol. 118 (2023).

DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2023.102469>

Russo, S. et al. "Unfair trading practices and countervailing power". *Food Policy*, art. 102521, vol. 119 (2023).

DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2023.102521>

Vogel, T. et al. "Service and Document Based Interoperability for European eCustoms Solutions". *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, vol. 3, no. 3 (2008): 17-37.

DOI: 10.4067/S0718-18762008000200003

УДК 336.7+004.9

JEL Classification: G20; G21; O33; L86

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-219-229>

БЛОКЧЕЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

© 2025 ІВАСЕНКО М. В.

УДК 336.7+004.9

JEL Classification: G20; G21; O33; L86

Івасенко М. В. Блокчейн як інструмент зміцнення фінансової безпеки держави

Традиційні фінансові сервіси характеризуються високою складністю, багаторівневістю та залежністю від посередників, що створює значні операційні витрати, тривалість розрахунків і системні ризики. У статті проведено аналіз сучасних фінансових систем, таких як SWIFT, клірингові центри, центральні депозитарії цінних паперів і центральні контрагенти, що демонструють ключові недоліки централізованого підходу: фрагментація даних, потреба в синхронізації, ризики збоїв та високі витрати на відповідність вимогам. Також розглянуто сучасні виклики, зокрема повільний час розрахунків (наприклад, T+2 для акцій), залежність від кореспондентських банківських мереж і витрати, пов'язані з управлінням ризиками. Метою статті є дослідження впливу блокчейн-технологій на фінансову сферу, оцінка можливостей і викликів впровадження блокчейну для оптимізації фінансових процесів. У статті порівнюються традиційні фінансові системи з інноваційними підходами на основі розподілених реєстрів, таких як блокчейн, з точки зору продуктивності, прозорості, безпеки, нормативної відповідності та вартості. Методологія дослідження включає аналіз літературних джерел, огляд наявних платформ (Ethereum, Hyperledger Fabric, R3 Corda, Quorum) та їх застосування у фінансовій сфері. У статті розглянуто технологічні аспекти блокчейну, включно з розподіленими реєстрами, алгоритмами консенсусу, смарт-контрактами та токенизацією активів. Визначено переваги технології блокчейн, зокрема автоматизацію процесів, зменшення залежності від посередників, підвищення прозорості та скорочення часу розрахунків. Проаналізовано перспективи децентралізованих фінансів (DeFi) та корпоративних блокчейн-рішень, зокрема використання смарт-контрактів і токенизації для підвищення ліквідності. Результати дослідження показують, що впровадження блокчейну здатне суттєво знизити операційні витрати, підвищити прозорість транзакцій і забезпечити швидкість фінансових розрахунків. Зокрема, блокчейн скорочує цикл розрахунків T+2 до секунд, поліпшуючи ліквідність і ефективність фінансових ринків. У висновку статті запропоновано рекомендації щодо вибору блокчейн-платформ залежно від потреб фінансових установ. Розглянуто ключові критерії, такі як конфіденційність, масштабованість, пропускна здатність транзакцій і відповідність регуляторним вимогам. Окремо наголошено на необхідності створення уніфікованої нормативної бази для підтримки впровадження блокчейну у фінансах. Перспективи подальших досліджень охоплюють розвиток інструментів міжланцюгової сумісності, підвищення безпеки смарт-контрактів і довгострокову оцінку ефективності блокчейн-рішень у виробничих середовищах. Таким чином, блокчейн є важливим інструментом трансформації фінансових систем, забезпечуючи значне підвищення їхньої ефективності, стійкості та прозорості.

Ключові слова: блокчейн, традиційні фінанси, розподілений реєстр, децентралізовані фінанси, криптовалюта.

Табл.: 1. **Бібл.:** 48.

Івасенко Максим Володимирович – аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Сумський національний аграрний університет (вул. Герасима Кондратьєва, 160,, Суми, 40021, Україна)

E-mail: ivasenko182@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8981-2256>

Researcher ID: JOZ-2565-2023

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58764988500>